

DOI: [https://doi.org/10.25140/2411-5215-2024-2\(38\)-9-20](https://doi.org/10.25140/2411-5215-2024-2(38)-9-20)

УДК 355.01-021.68(477)

JEL Classification: E6; Q5; L78; L51

Оксана Валеріївна Мініна

кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри економіки, обліку і оподаткування
Національний університет «Чернігівська політехніка» (Чернігів, Україна)

E-mail: minina.ok.v@gmail.com. **ORCID:** <http://orcid.org/0000-0002-5919-1599>

ResearcherID: H-1167-2016

Владислав Павлович Коваль

аспірант

Національний університет «Чернігівська політехніка» (Чернігів, Україна)

E-mail: vladyslav.koval14@gmail.com. **ORCID:** <https://orcid.org/0009-0004-2563-8198>

КЛЮЧОВІ АСПЕКТИ ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ НА ЗАСАДАХ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Проаналізовано вплив повномасштабної збройної агресії на сучасний стан України – збитки щодо житлового та нежитлового фонду, логістичної інфраструктури, стан сільськогосподарських угідь, вплив на соціальну сферу та бізнес-тренди під час війни. Окреслено принципи сталого відновлення – екологічність, енергоефективність та інклюзивність. Виокремлено ключові аспекти повоєнного відновлення України – відновлення економіки, екологічного середовища, соціальне відновлення та відновлення інфраструктури – що базуються на архітектурі розумного відновлення з урахуванням принципів сталого розвитку.

Ключові слова: сталій розвиток; трансформація суспільства; повоєнне відновлення; модернізація економіки; стратегія повоєнного відновлення.

Рис.: 1. Бібл.: 9.

Постановка проблеми. Концепція сталого розвитку не є новою. Ще у 1987 році термін «сталій розвиток» був офіційно визначений як задоволення потреб сьогодення без шкоди здатності майбутніх поколінь задовольняти власні потреби.

Поняття сталого розвитку базується на трьох вимірах:

– екологічна сталість має місце тоді, коли рівень споживання людством не перевищує природний рівень поповнення, а рівень забруднення та викидів парникових газів не перевищує природний рівень відновлення;

– соціальна сталість передбачає здатність суспільства підтримувати загальні права людини (особисті, трудові, культурні) та задовольняти основні потреби людей, уникаючи проявів дискримінації, реалізуючи тим самим основні принципи соціальної справедливості;

– економічна сталість є здатністю людських спільнот у всьому світі зберігати свою незалежність і мати доступ до ресурсів, необхідних для задоволення їхніх потреб, тобто безпечні джерела засобів до існування мають бути доступні кожному.

Незважаючи на те, що загалом у світі спостерігаються позитивні тенденції щодо розвитку – зниження рівня дитячої смертності, подовження тривалості життя людей, зростання рівня освіченості серед дорослого населення та кількості дітей, які відвідують навчальні заклади, перевищення

темпів зростання глобального виробництва їжі над темпами збільшення кількості населення – не варто забувати про те, що внаслідок процесів, які призвели до цих позитивних зрушень, формуються тенденції, які шкодять людству та планеті – як сьогодні, так і в перспективі.

Такий стан речей актуалізує твердження про те, що питання економічного розвитку неможливо відокремити від проблем довкілля, а проблеми довкілля не будуть вирішені без урахування соціальної складової сталого розвитку задля досягнення інклюзивного зростання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Концепція сталого розвитку загалом і визначення його критеріїв та індикаторів зокрема перебуває в зоні підвищеної уваги таких міжнародних організацій, як Організація Об'єднаних Націй (ООН), Світовий банк, Організація країн економічного співробітництва та розвитку, Європейська комісія, Науковий комітет з проблем навколишнього середовища та інші. Поряд з тим на сьогодні численні дослідження присвячені проблемам повоєнного відновлення та відбудови України на засадах сталого розвитку. Зокрема економічні, соціальні, екологічні та інші аспекти цього процесу, а також досвід інших країн розглядаються в роботах С. Горблюка, Г. Дугінець, А. Кострубичької, О. Куца, В. Небрат, О. Охріменко, І. Підоричевої, О. Пустовойта, М. Скрипниченко, Н. Супрун та багато інших науковців.

Виділення недослідженої частини загальної проблеми. Через повномасштабну збройну агресію проти України соціально-економічна криза, яка спостерігалася в країні протягом останніх десятиліть, значно загострилася, що призвело до появи ще більш серйозних проблем та викликів у всіх складових її сталого розвитку – екологічної, соціальної, економічної – та актуалізувала необхідність трансформації суспільства за новою цивілізаційною моделлю.

Основою підтримки та реформування національної економіки, довкілля і суспільства з метою ефективного реагування на ситуацію, що склалася, має стати впровадження принципів сталого розвитку задля забезпечення інклюзивного зростання.

Метою статті є аналіз впливу повномасштабної збройної агресії на сучасний стан України та виявлення ключових аспектів повоєнного відновлення з урахуванням принципів сталого розвитку.

Виклад основного матеріалу. Виклики, що постали перед нашою державою протягом останніх років, як-от пандемія COVID-19 та повномасштабна збройна агресія з боку сусідньої держави, не лише загрожують досягненню цілей сталого розвитку, а й зупинили багаторічний прогрес у багатьох сферах через кліматичні та екологічні потрясіння, різке прискорення інфляції і, як наслідок, зниження реальної заробітної плати та підрив купівельної спроможності домогосподарств, стрімке зростання цін на продовольство та енергоносії, втрати стійких та продуктивних інвестицій тощо [1].

Згідно з оцінками, прямі збитки, завдані Україні за 2 роки з початку повномасштабного вторгнення, сягнули 155 мільярдів доларів США, а економічні збитки становлять 499 мільярдів доларів США [2].

Якщо до початку військового вторгнення житловий фонд України налічував близько 20 млн будівель, то станом на грудень 2023 року було пошкоджено 1,8 млн квартир у багатоквартирних будинках, близько 220 тис. індивідуальних будинків та понад 67 тис. місць у гуртожитках. До того ж близько 547 тис. будівельних конструкцій житлового фонду було повністю зруйновано.

Щодо нежитлового фонду, то 3,5 тис. закладів освіти всіх рівнів було пошкоджено, а 394 – повністю зруйновано; серед закладів охорони здоров'я кількість пошкоджених та зруйнованих будівель складає 1,2 тис. З моменту проведення оцінки ці цифри значно зросли [3].

Що стосується логістичної інфраструктури, то внаслідок активних бойових дій на території нашої держави зруйновано 305 мостів на дорогах державного значення, пошкоджено близько 25 тис. км доріг державного значення, 6,5 тис. км залізничних шляхів були пошкоджені, зруйновані або вийшли з-під контролю, понад 15 найбільших платників податків в Україні припинили свою діяльність внаслідок руйнувань підприємств або впливу війни. Загальні інфраструктурні збитки склали близько 95 млн дол. [4].

Сільськогосподарські угіддя в Україні також зазнали значної шкоди внаслідок війни: 2 млн га орних земель заміновані або постраждали від війни. Витрати на перевірку, очищення та розмінування сільськогосподарських угідь становлять близько 1,5 тис. дол. США за 1 га. Для порівняння, ціна сільськогосподарської землі в Чернігівському регіоні, який було деокуповано у квітні 2022 року, наразі становить близько 1 тис. дол. США за 1 га. До того ж існує необхідність у додаткових витратах, що пов'язані з оздоровленням ґрунту після перевірки та очищення – близько 340 дол. США за 1 га [5].

Розглядаючи вплив війни на соціальну сферу, можна виокремити такі наслідки: загальні втрати серед мирного населення в Україні з початку повномасштабного вторгнення склали 23,5 тис. осіб, у тому числі 8,8 тис. загиблих та 14,7 тис. поранених; з 24 лютого 2022 року близько 13,7 млн українців виїхали за кордон; 4,85 млн осіб є внутрішньо переміщеними особами; 10 % домогосподарств з дітьми шкільного віку не мають доступу до дистанційного навчання, поки школи закриті; 33 % домогосподарств повідомили, що витрачають понад 25 % свого загального доходу на медичні послуги, а 57,4 % домогосподарств не можуть дозволити собі купівлю ліків; 59 % страждають від перебоїв із наданням комунальних послуг; 32% відчувають недостатнє споживання їжі; 21 % опитаних є залежними від гуманітарної допомоги; 65 % повідомили про зниження доходу з лютого 2022 року, а 60 % домогосподарств і 73 % ВПО – про зниження рівня життя через втрату роботи, скорочення зарплати або скорочення робочого дня [6].

Бізнес-тренди станом на травень 2023 року виглядали таким чином [7]:

– повернення до нормального режиму роботи – 50 % опитаних представників бізнесу працюють як і раніше, 38 % працює частково, а 7 % взагалі призупинили свою роботу, 4 % опитаних повідомили про те, що бізнес було розпочато після початку повномасштабної війни. Для порівняння, станом на липень 2022 року дані показники становили 22, 51, 19 та 6 % відповідно;

– галузева трансформація – 29% опитаних представників бізнесу повідомили про те, що їх бізнес частково або повністю трансформовано, 21 % – про те, що бізнес перебуває в процесі часткової або повної трансформації, відчувають, що бізнес потребує галузевої трансформації 16 % опитаних, 28 % – бізнес не потребує галузевої трансформації. Для порівняння, станом на липень 2022 року дані показники становили 13, 33, 21 та 29 % відповідно;

– релокація бізнесу – 7 % опитаних повідомили про повну або часткову релокацію їхнього бізнесу, 15 % – бізнес перебуває у процесі релокації, 8 % вважають, що бізнес потребує релокації, проте процес ще не розпочато, а 62 % опитаних вважають, що їх бізнес не потребує переміщення. Для порівняння, станом на липень 2022 року дані показники становили 12, 20, 18 та 42 % відповідно. Натомість 4 % повідомили про відкриття нового бізнесу за кордоном (1 % станом на липень 2022 року);

– щодо місця розташування бізнесу – 70 % опитаних повідомили про те, що бізнес залишився в межах України, 17 % – бізнес релоковано за кордон, а мають бізнес як у межах України, так і за кордоном 13 % опитаних. Відповідні показники станом на липень 2022 року становили 72, 11 та 17 % відповідно.

Згідно із запропонованим українським урядом і міжнародною спільнотою 10-річним планом, фінансування зусиль з реконструкції в Україні коштуватиме понад 486 мільярдів доларів США. Водночас така реконструкція має стати міцним підґрунтям для трансформації економіки і суспільства загалом задля подальшого сталого та інклюзивного розвитку [2].

Відновлення України є доволі масштабним процесом, пріоритетними напрямами якого є, по-перше, відновлення важливої інфраструктури, а по-друге – довгострокова відбудова і модернізація. Сталий розвиток має стати одним з ключових принципів у відновленні України. Задля підвищення стійкості країни загалом та кожної громади зокрема й дотримання курсу на вступ до Європейського Союзу, Україна повинна керуватися принципом “краще, ніж було” [8].

До принципів сталого відновлення відносять:

– екологічність – дотримання принципів циркулярної економіки, екологічного дизайну, сталого урбанізму, а також рішень у сфері зелених матеріалів та енергетики;

– енергоефективність – низьковуглецевий розвиток, більш надійне енергопостачання, підвищення енергетичної стійкості та незалежності України;

– інклюзивність – соціальна сталість, економічна інклюзивність, соціальна реінтеграція поранених ветеранів та людей з інвалідністю.

Модернізація та озеленення економіки нашої держави з урахуванням усіх складових сталого розвитку – економічних, соціальних та екологічних наслідків – можливі лише за умови розробки та впровадження ефективних проєктів відновлення, орієнтованих на майбутнє. На конференції з відновлення України, що була проведена у липні 2022 року у Швейцарії Центром економічного відновлення (ЦЕР), на основі широких консультацій з усіма стейкхолдерами, серед яких були представники влади, громадянського суспільства, бізнесу, місцевого самоврядування та наукових кіл, було презентовано ключові аспекти відновлення нашої країни з урахуванням принципів сталого розвитку (Декларація Лугано) (рис. 1).

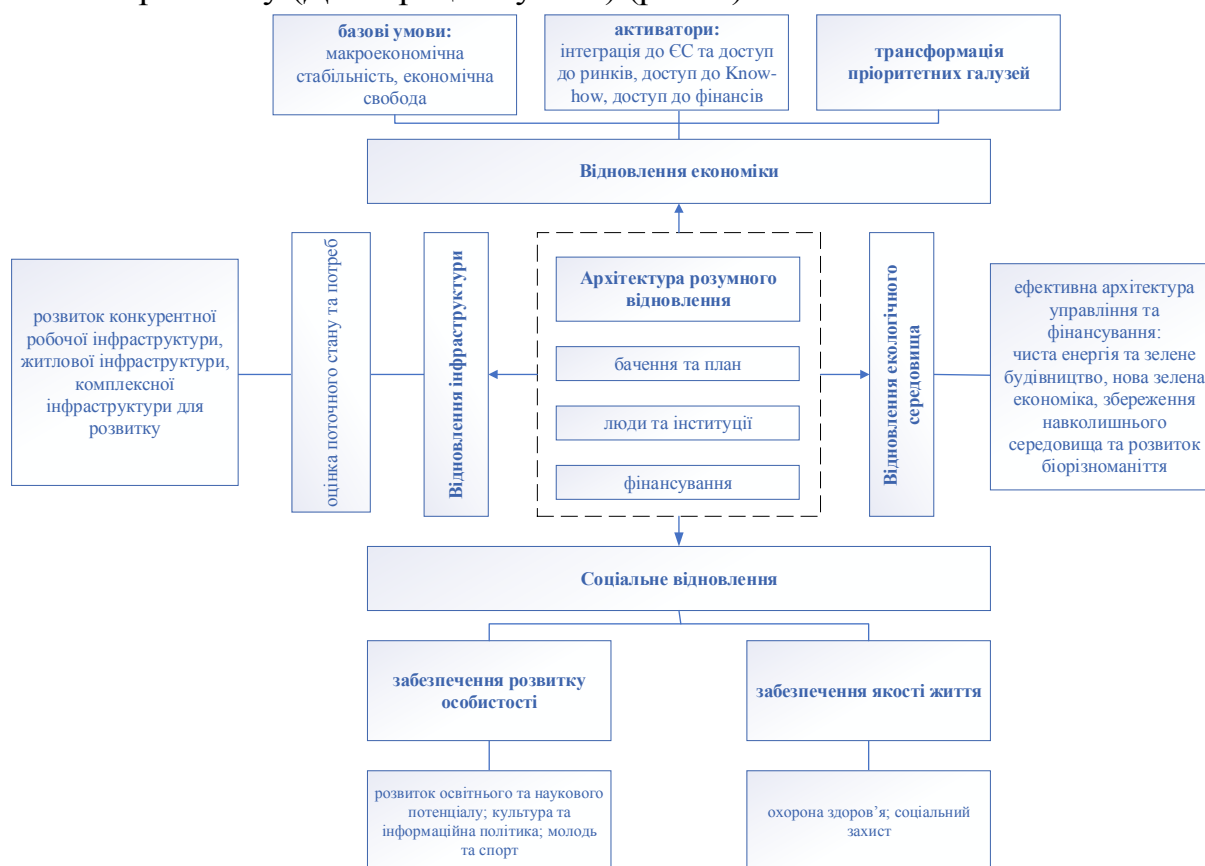

Рис. 1. Ключові аспекти сталого відновлення України

Джерело: [9].

В основі представленої стратегії лежить архітектура розумного відновлення (Smart Recovery Architecture), що має стати першою сходинкою до комплексної модернізації країни за умови розробки ефективної архітектури відновлення на довгостроковий період та залучення якомога більшої кількості учасників процесу і ресурсів. Архітектура розумного відновлення передбачає:

- розробку довгострокової стратегії повоєнного розвитку, що буде узгоджена із процесом інтеграції до ЄС та міститиме комплексний план, спрямований на: відновлення та розвиток людського потенціалу, пакети реформ, використання міжнародного досвіду, залучення неурядових організацій,

бізнесу, університетів до процесу відновлення для всебічної та інклюзивної співпраці, визначення конкретних цілей і ключових показників ефективності (KPI – key performance indicators) для кожного відповідального органу в рамках процесу відновлення;

– координацію процесу повоєнного відновлення в межах загальної структури управління, що включає як урядових, так і неурядових суб'єктів, з метою максимізації синергії та ефективності;

– створення гнучких варіантів для партнерів, де вони можуть вибрати сектор або регіон, куди будуть спрямовані їх інвестиції чи гранти; створення дієвого механізму ротації інструментів надходження коштів, що забезпечить поступовий перехід від міжнародної допомоги до використання внутрішніх ресурсів; запровадження поетапного механізму підтримки на основі чітких KPI реформ, які дозволяють донорам пов'язувати частину допомоги з прогресом реформ.

Відновлення інфраструктури передбачає використання адаптивного територіально-орієнтованого підходу до відновлення та розвитку різних регіонів, що базується на врахуванні відмінностей між ними за рівнем руйнування, концентрації ВПО та ризиків безпеки (прикордонні території з Росією та Білоруссю, тимчасово окуповані території та сусідні регіони, території, де розташовані об'єкти військової та критичної інфраструктури).

Повномасштабна збройна агресія проти нашої держави суттєво погіршила стан економіки України, що спонукає до пошуку інноваційних рішень задля економічного відновлення та модернізації.

Базові умови економічного відновлення передбачають:

– макрофінансову стабільність – забезпечення стабільності фінансування державного бюджету у воєнний час; підвищення ефективності державних фінансів; розвиток фінансово-банківського сектору тощо;

– економічну свободу – зменшення регуляторного навантаження на бізнес у воєнний час; активізацію процесу наближення до внутрішнього ринку ЄС і т. ін.

Серед активаторів економічного відновлення можна виділити наступні:

– інтеграція в ЄС та доступ до ринків – покращення умов торгівлі зі стратегічними партнерами; економічна інтеграція до ЄС; відновлення торговельних шляхів; розбудова потужної екосистеми підтримки експорту тощо;

– доступ до know-how – заохочення повернення біженців; залучення міжнародних талантів в Україну; відновлення зв'язку між Україною та українською діаспорою; підготовка молодого покоління тощо;

– доступ до фінансів – забезпечення доступу до екстреного фінансування (державні гранти на воєнний час, гарантії позик і зниження процентних ставок); розширення післявоєнного доступу до фінансування; підтримка українських новаторів; перезапуск ринку капіталу тощо.

До того ж ефективно відновлення економіки передбачає трансформацію пріоритетних галузей, що містить такі ініціативи, як: вирішення нагальних галузевих викликів (скоординоване переміщення підприємств та організація внутрішньої і міжнародної логістики); запуск галузевих каталітичних проєктів, зосереджених на збільшенні рівня складності продукції України та участі в ЄС/глобальних ланцюгах створення вартості, а також на ключових глобальних трендах (сталій розвиток, зелений перехід, цифровізація); створення потужної інноваційної екосистеми; сприяння залученню прямих іноземних інвестицій (страхування інвестиційних проєктів від війни, а також спеціальні інвестиційні стимули; цільові програми заохочення та сприяння інвестиціям).

Питання відновлення екологічного середовища як складової архітектури розумного відновлення засноване на ефективному управлінні та фінансуванні й містить у собі наступні ключові складові:

– чиста енергія та зелене будівництво – розвиток відновлюваних джерел енергії для забезпечення переходу на чисту енергію; відновлення інфраструктури, яка відображатиме економічні потреби економіки та громадян; модернізація житлових будинків відповідно до принципів енергоефективності; забезпечення декарбонізації енергетичного сектору та зменшення забруднення повітря; розвиток енергетичної незалежності від критично важливих ресурсів;

– нова зелена економіка – відбудова виробництв з переведенням їх на енергоефективні технології, скорочення вуглецевого забруднення; розвиток чистої транспортної та зарядної інфраструктури; відповідальна реалізація потенціалу природних ресурсів; розвиток циркулярної економіки, яка забезпечить ефективне поводження з відходами та ефективне повторне використання існуючих ресурсів;

– збережене довкілля та розвинене біорізноманіття – розвиток лісового господарства; забезпечення безпеки українських територій шляхом проведення розмінування; відновлення деградованих земель та ефективного їх використання; розвиток природних ресурсів, які посилюють стійкість територій до стихійних лих (повені, пожежі тощо); збереження та розвиток природних багатств України.

Соціальне відновлення передбачає забезпечення розвитку особистості та забезпечення якості життя.

Складовими забезпечення розвитку особистості є:

– освіта і наука – коригування освітніх програм відповідно до втрат навчання, спричинених війною; відновлення навчального процесу на охоплених війною територіях, відновлення інфраструктури навчальних та наукових закладів; здійснення психологічної підтримки учасників навчально-виховного процесу; забезпечення підготовки кваліфікованих спеціалістів для потреб економіки країни тощо;

– культура та інформаційна політика – сприяння збереженню культурних пам'яток; збір інформації про знищення та пошкодження культурних пам'яток і втрати творчої сфери; підтримка культури та креативних індустрій і т. п.;

– молодь і спорт – створення механізмів участі молоді у процесі відбудови України на всіх рівнях; сприяння тісній співпраці в питаннях молодіжної політики з країнами-партнерами, міжнародними організаціями, включно з ЄС.

До складових забезпечення якості життя належать:

– охорона здоров'я – забезпечення фінансової стабільності системи охорони здоров'я та розвиток добровільного медичного страхування; посилення служб охорони здоров'я для задоволення особливих потреб людей, спричинених війною; відновлення і трансформація мережі закладів охорони здоров'я на основі підходів, орієнтованих на пацієнта та цінності; зміцнення кадрового потенціалу системи охорони здоров'я; посилення системи громадського здоров'я, готовності до надзвичайних ситуацій у сфері охорони здоров'я, інформаційних систем охорони здоров'я та цифровізації; розробка і впровадження елементів системи забезпечення якості медичної допомоги на всіх рівнях;

– соціальний захист – цифровізація системи надання соціальних послуг, забезпечення безбар'єрного доступу до послуг усіх соціальних груп; посилення адресності та верифікації одержувачів соціальної допомоги; розвиток другого рівня пенсійного страхування), систематизація різних видів соціальних виплат, розробка дієвих механізмів компенсації всім категоріям постраждалого внаслідок війни населення; створення можливостей для реінтеграції ветеранів у мирне життя; створення можливостей для жінок і чоловіків поєднувати професійні та сімейні обов'язки; стимулювання повернення українців в Україну через міграційну та інтеграційну політику.

На сьогодні адекватних до наших умов прикладів сталого повоєнного відновлення в Європі не існує, проте певні приклади, як-от повоєнна відбудова Боснії та Герцеговини, досвід Хорватії з відновлення після землетрусів, можуть окреслити можливі виклики під час реалізації цього процесу.

Приклад повоєнної відбудови Боснії та Герцеговини говорить про те, що відсутність місцевої власності призводить до неефективного планування. Після війни міжнародне співтовариство та боснійська еліта розробили Дейтонську угоду (Dayton Agreement) та Пакт стабільності для Південно-Східної Європи (Stability Pact for South-Eastern Europe) як національні програми відновлення. Проте внесок місцевих експертів, установ і громадян було виключено з обох рівнів координації. Кошти використовувалися кантонами та муніципалітетами без ефективною координації і контролю з боку донорів та місцевих програм. Така структура призвела до неефективного потоку допомоги, яка не змогла пов'язати економічну реконструкцію з соціальними потребами.

Досвід же Хорватії щодо відновлення після двох землетрусів у 2020 році (17 млрд євро збитків), навпаки, визначається як приклад спільної координації сталого відновлення на рівні ЄС і національному рівні. Проте недоліки під час планування та реалізації, а також внутрішні проблеми призвели до затримки прогресу – використавши близько половини грантових коштів (загальний запит складав 10 млрд євро), з яких тільки 11 % було спрямовано на енергетичну реконструкцію будівель, що постраждали від землетрусів, Хорватія зробила лише незначні кроки, пов'язані з оновленням у своєму національному плані, жоден з яких безпосередньо не стосується енергоефективності житлових будинків, що свідчить про неефективне використання грантів.

Таке використання грантів не є винятковим, і така тенденція доволі часто спостерігається в країнах Східної та Центральної Європи [2].

Висновки та пропозиції. Обираючи шлях і ключові інструменти реалізації процесу сталого повоєнного відновлення України, варто пам'ятати, що існує загальне припущення про те, що кожен процес відновлення є унікальним, оскільки повоєнна ситуація є відмінною та залежить від таких аспектів, як: причини виникнення конфлікту та спосіб його вирішення; повне чи неповне припинення бойових дій на всій території країни; вихідні економічні умови та рівень розвитку країни; ступінь міжнародної політичної підтримки; інтерес донорів до країни. Тобто інструменти відновлення мають бути адаптовані до конкретних потреб кожної країни.

Отже, підґрунтям сталого повоєнного відновлення України може стати архітектура розумного відновлення, що передбачає відновлення економіки, екологічного середовища, соціальне відновлення та відновлення інфраструктури.

Інструментами економічного відновлення мають стати макрофінансова допомога щодо сприяння стабільності; технічна допомога, що передбачатиме адаптацію законодавства; забезпечення сумісної з ЄС секторальної трансформації за допомогою спеціальних фінансових інструментів ЄС та МФО; страхування військових ризиків задля реконструкції зруйнованих активів та нових інвестицій; спільні партнерські проекти сприяння передачі знань і контактам між людьми – волонтерство, шкільні та університетські обміни, програми професійної підготовки для молодих українських спеціалістів і підприємців; доступ до довгострокових джерел фінансування для бізнесу, фінансових установ та уряду; доступ до глобальних масивів знань, програм досліджень і розробок; доступ до європейського ринку для українських товарів і послуг з урахуванням українського контексту, що сприятиме побудові стійкої європейської економіки та підтримає економічне відновлення України.

Відновлення екологічного середовища передбачає розбудову архітектури управління кліматом; інвестиції в розвиток зеленої економіки, включаючи енергоефективне житло, сучасну енергетичну інфраструктуру, що стане

ключовим внеском у швидку відбудову України; фінансова та матеріальна допомога в подоланні наслідків бойових дій на території України, як-от допомога в гуманітарному розмінуванні, в тому числі розмінування морських шляхів і боротьба із забрудненням води та ґрунту.

Для комплексності та багатогалузевості програм відновлення і розвитку ефективними інструментами можуть стати угоди про державно-приватне партнерство щодо діючої інфраструктури та інфраструктури для розвитку; кредитні програми державі й громадам для проєктів інфраструктури задля роботи та проживання; спрямування комплексних грантових програми для НУО, агенцій регіонального розвитку і місцевого самоврядування для стимулювання відновлення територій та відновлення саме об'єктів інфраструктури.

До того ж цінним може стати досвід міжнародних партнерів щодо надання послуг у різних сферах; інституційна експертиза запланованих і поточних процесів реформ та моніторинг процесів соціального відновлення відповідно до кращих практик і стандартів ЄС. А територіально орієнтований підхід надасть змогу розподіляти інвестиції найбільш ефективно.

Передовий досвід забезпечення прозорості та підзвітності процесу відновлення матиме вирішальне значення для ефективної післявоєнної реконструкції. За допомогою реалізації наведених ініціатив Україна зможе вийти на якісно новий рівень розвитку із можливістю подальшої модернізації економіки задля побудови ефективної економіки та досягнення вищого рівня якості життя. Проте такий вихід неможливий без сприяння міжнародних партнерів.

Список використаних джерел

1. The global economic context and its implications for sustainable development [Electronic resource]. – Accessed mode: https://desapublications.un.org/sites/default/files/publications/2023-04/FSDR_2023_ChptI.pdf.
2. Pragmatically Integrating Sustainability Into the Reconstruction of Ukraine. The International Institute for Sustainable Development, June 2024 [Electronic resource]. – Accessed mode: <https://www.iisd.org/system/files/2024-06/integrating-sustainability-into-ukraine-reconstruction.pdf>.
3. Відбудувати краще, ніж було: шість інвестиційних критеріїв для сталого відновлення будівель в Україні. ВРІЕ (Європейський інститут ефективності будівель) (2024). Розробка критеріїв прийнятності для фінансування «зеленої» реконструкції будівель в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.bpie.eu/wp-content/uploads/2024/03/Reconstruction-of-Ukraine-Ukrainian.pdf>.
4. Rebuild Ukraine: challenges and opportunities for the infrastructure. Ministry of infrastructure of Ukraine [Electronic resource]. – Accessed mode: https://cdn.prod.website-files.com/621f88db25fbf24758792dd8/62c5762f175ba7cfbe1d568d_%D0%9F%D1%80%D0%B5%D0%B7%D0%B0_MIU_REBUILD_UKRAINE_CHALLENGES_16%D1%859_v13.pdf.
5. Alex Lissitsa. Farmland demining [Electronic resource]. – Accessed mode: https://cdn.prod.website-files.com/621f88db25fbf24758792dd8/64b8fc42ffcbdb3fcbd08897_Demining%20Ukraine%E2%80%99s%20farmland%20A.%20Lissitsa.pdf.

6. BUILDING CAPACITY INSTEAD OF DEPENDENCE. Ministry of Social Policy of Ukraine [Electronic resource]. – Accessed mode: https://cdn.prod.website-files.com/621f88db25fbf24758792dd8/64b78d8bc55885e48f607d_MSP%20URC%20Investment%20in%20Human%20Capital%20Recovery.pdf.

7. Тренди 2023. Gradus Research Plus. June 2023.

8. Стале відновлення [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://dream.gov.ua/ua/special/sustainabilityrestoration>.

9. Policy briefs on Ukrainian recovery. Ukraine recovery conference, July 2022 [Electronic resource]. – Accessed mode: https://cdn.prod.website-files.com/621f88db25fbf24758792dd8/62bea1badf4e93871d7c8ec5_eng%20-%20URC%20brief%20final.pdf.

References

1. The global economic context and its implications for sustainable development. (2023). https://desapublications.un.org/sites/default/files/publications/2023-04/FSDR_2023_ChptI.pdf.

2. Pragmatically Integrating Sustainability Into the Reconstruction of Ukraine. The International Institute for Sustainable Development (June 2024). <https://www.iisd.org/system/files/2024-06/integrating-sustainability-into-ukraine-reconstruction.pdf>.

3. Vidbuduvaty krashche, nizh bulo shist investytsiinykh kryteriiv dlia staloho vidnovlennia budivel v Ukraini. BPIE (Ievropeyskyi instytut efektyvnosti budivel) (2024). Rozrobka kryteriiv pryiniatnosti dlia finansuvannia «zelenoi» rekonstruktsii budivel v Ukraini [Rebuilding better than it was: six investment criteria for the sustainable restoration of buildings in Ukraine. BPIE (Building Performance Institute of Europe) (2024). Development of eligibility criteria for financing "green" reconstruction of buildings in Ukraine]. <https://www.bpie.eu/wp-content/uploads/2024/03/Reconstruction-of-Ukraine-Ukrainian.pdf>.

4. Rebuild Ukraine: challenges and opportunities for the infrastructure. Ministry of infrastructure of Ukraine. (n.d.). https://cdn.prod.website-files.com/621f88db25fbf24758792dd8/62c5762f175ba7cfbe1d568d_%D0%9F%D1%80%D0%B5%D0%B7%D0%B0_MIU_REBUILD_UKRAINE_CHALLENGES_16%D1%859_v13.pdf.

5. Alex Lissitsa. (2023). *Farmland demining*. https://cdn.prod.website-files.com/621f88db25fbf24758792dd8/64b8fc42ffcbdb3fcbd08897_Demining%20Ukraine%E2%80%99s%20farmland%20A.%20Lissitsa.pdf.

6. . Ministry of Social Policy of Ukraine. (2023). BUILDING CAPACITY INSTEAD OF DEPENDENCE. https://cdn.prod.website-files.com/621f88db25fbf24758792dd8/64b78d8bc55885e48f607d_MSP%20URC%20Investment%20in%20Human%20Capital%20Recovery.pdf.

7. Trendy 2023. Gradus Research Plus. (June 2023).

8. Stale vidnovlennia [Permanent recovery]. (n.d.) <https://dream.gov.ua/ua/special/sustainabilityrestoration>.

9. Policy briefs on Ukrainian recovery. Ukraine recovery conference. (July 2022). https://cdn.prod.website-files.com/621f88db25fbf24758792dd8/62bea1badf4e93871d7c8ec5_eng%20-%20URC%20brief%20final.pdf.

Отримано 30.05.2024

UDC 355.01-021.68(477)

Oksana Minina

PhD in Economics, Associate Professor,
Associate Professor of Department of Economics, Accounting and Taxation
National University «Chernihiv Polytechnic» (Chernihiv, Ukraine)
E-mail: minina.ok.v@gmail.com. **ORCID:** <http://orcid.org/0000-0002-5919-1599>
ResearcherID: [H-1167-2016](https://orcid.org/0009-0004-2563-8198)

Vladyslav Koval

PhD student
Chernihiv Polytechnic National University (Chernihiv, Ukraine)
E-mail: vladyslav.koval14@gmail.com. **ORCID:** <https://orcid.org/0009-0004-2563-8198>

**KEY ASPECTS OF THE POST-WAR RECONSTRUCTION
OF UKRAINE BASED ON SUSTAINABLE DEVELOPMENT**

The concept of sustainable development is always based on three dimensions: environmental sustainability; social sustainability; and economic sustainability. The full-scale armed aggression against Ukraine led to the aggravation of the socio-economic crisis of the last decades, manifestations of new challenges to all components of sustainable development, which actualized the need to transform society according to a new civilizational model.

The basis of supporting and reforming the national economy, environment and society to effectively respond to the situation in Ukraine should be the implementation of the principles of sustainable development to ensure inclusive growth.

Since the beginning of the war, our state has suffered significant losses - destruction of residential and non-residential stock, logistics infrastructure, damage to agricultural land, problems in the social sphere, negative business trends.

The restoration of Ukraine appears to be a rather large-scale process, the priority areas of which are the restoration of important infrastructure and long-term reconstruction and modernization. Sustainable development should become one of the key principles in the recovery of Ukraine.

This article presents a strategy based on the Smart Recovery Architecture, which should be the first step towards comprehensive modernization of the country, provided that an effective recovery architecture is developed for the long term and the involvement of as many process participants and resources as possible.

The architecture of smart recovery includes the following components: recovery of the economy taking into account basic conditions, activators, and transformation of priority industries; restoration of infrastructure based on an assessment of the current state of needs; social recovery, which involves both personal development and ensuring quality of life; restoration of the ecological environment.

When choosing the path and key tools for the implementation of the process of sustainable post-war recovery of Ukraine, it is worth remembering that there is a general assumption that each recovery process is unique, since the post-war situation is different and depends on such aspects as: the causes of the conflict and its method solution; complete or partial cessation of hostilities throughout the country; initial economic conditions and level of development of the country; degree of international political support; donors' interest in the country.

Keywords: *sustainable development; transformation of society; post-war reconstruction; modernization of the economy; post-war recovery strategy.*

Fig.: 1. References: 9.